

ИЗВОД ИЗ РЕЦЕНЗИЈЕ

Рукопис је ситуиран на 50 страна густо куцаног текста, на формату А4, у оквиру шест наслова: Увод (први дио), Циљеви рата у БиХ, Почетак оружаних акција у БиХ и носиоци, Националне армије у БиХ и управљање њима, Масовно страдање становништва, Међународноправни аспекти рата у БиХ.

Кад један ратни комадант, уз то и начелник Главног штаба ратујуће војске, осјети потребу да анализира и идентификује услове и чиниоце једног рата то је својеврсни унутрашњи порив, тежња и потреба да се изнесу истине и заблуде тога рата, да се не заборави што је уистину било, да се сагледају друштвене и војнотехнолошке појаве и други чиниоци ратујућих страна, у конкретном случају, од првих дана рата у БиХ до Дејтонског споразума. Генерал Миловановић, коме је тешко пало комадање државе, растурање народа, егзодус..., на један методолошки примјерен начин, методом историчизма и документовања, средио је и систематизовао најзначајнија сазнања и искуства, и оцјене о рату претворио у текст, како би све било доступно најширем кругу читалаца.

Изнесена виђења и спознаје немају карактер комплексне анализе наведене проблематике, већ само оног њеног дијела који се односи и који је нужен за разумијевање насловљеног рата, односно мјеста и улоге овог рата у одређеним друштвеним условима и међународним односима.

При утврђивању гобалне структуре рата, аутор је полазио од чињенице да је то био по својим друштвено-политичким и војностратешким карактеристикама својеврсни локални, грађансковојерски рат који се разликује од многих ратова модерног доба, и по ратној

вјештини и по ратној стратегији, без припремљених доктринираних начела која су се стварала у току самог вођења рата.

Стога су обим и ширина овог рада, а посебно поједи-них његових дијелова, те начин њихове обраде, ус-ловљени конкретним виђењем рата као друштвеноис-торијске појаве.

Истина, аутор се није одлучио да пише војну исто-рију, јер су му циљеви другачији а зар може бити исто-рије а да се не прикажу војна дејства, бар до тачке која је неизоставна, до мјере која тражи потпуност приче и објашњења до којег су степена војни потези били у функцији политичке стратегије и утицали на промјену односа снага у историјској динамици рата. Тим прије што аутор није свео рат само на битке. Ипак, исто-ријском реконструкцијом и дубоком анализом на осно-ву документације јасно као на длану у згуснутој форми аутор износи серију догађаја. Генералов степен оба-вијештености о неким саставницама појава високо је уткан у органско ткиво текста, мада није могао бити потпун, прецизан и научно базиран на сва питања, сем оних која су му била ближа. Ослобођен догматских предрасуда и идеолошког априоризма, што је иначе најспорније у историографији, на основу својих аутен-тичних докумената, или да кажемо изговорених пода-така, ријечима је насликао рат од 1992. до 1995. године у Босни и Херцеговини.

Као и у сваком систематизованом дјелу и у овом је аутор пошао од *Увода*, тј. увођења у ситуацију и до-гађаје рата. Тако истиче да је већ почетком 90-тих прошлог вијека у СФРЈ, а посебно на простору БиХ, било конфликтних међунационалних односа. С мо-гућношћу да се формирају на националној основи, по-

литичке партије диктирају друштвена кретања у БиХ. Аутор узима за примјер град Сарајево у којем је живје-ла завидна популација Срба, али су већ 1992. године по налогу СДА били затварани у логоре, малтретирани, убијани без закона и без пресуда. Нико се није обазир-ао на међународне норме које штите човјека (Женев-ска конвенција). Овдје аутор види зачетке рата који ће се ускоро проширити на цијелу БиХ.

Дуги дио под називом : "*Почетак оружаних акција у БиХ и носиоци*" обухвата преко девет страница (2-11.стр.). Миловановић полази од бивших република СФРЈ и њихове определијељености за националне државе у којима ће формирати националне паравојске. Носиоци свих организовања су новоформиране националне странке са својим руководством. У контексту разма-трања догађаја у БиХ, изнесени су детаљи о понашању Муслимана, а и Хрвата који су своју бившу оружану си-лу програсили агресором (као да и они нису били при-падници ове војске), послје чега је услиједио директан удар на ЈНА а и још жешће на Србе. У овом дијелу ау-тор је такође документовано изложио догађаје а посеб-но лукавост, цинизам и дволичност Алије Изетбеговића.

"*Циљеви рата у БиХ*" је трећи дио рукописа (стр. 11-16), који започиње општим прегледом међународ-них односа, а затим недемократским и неуставним рас-турањем и јагом за југословенским територијама без обзирања на то да ће доћи до рата. На мир се није мислило. Циљ је био формирање националних војски из ТО и националних држава, а у БиХ и исламске државе, по цијену међусобног сукоба Муслимана (Изетбеговић Абдић), што је својеврсна братоубилачка борба.

У четвртој дијелу рукописа под насловом: "*Националне армије у БиХ и управљање њима*", од 16.-27. стр. текста, Миловановић је објективно изложио превиде и заблуде о војнополитичком устројству бившег државног руководства и партијског врха у односу на војноодбрамбено организовање СФРЈ (као да је било слијепо и неуко у односу на стање међународних односа у којем је била СФРЈ). Створене су армије мимо основне оружане силе ЈНА као по поруци за међусобну тучу на националној основи што је без преседана у државотворности и историји народа. Сматрало се да ће Устав СФРЈ од 1974. обезбједити сложено функционисање ЈНА, као оперативне, и територијалне одбране, као просторноодбрамбене компоненте. Међутим, ова демократска форма војног организовања народа и народности, те ДСЗ, претворила се у националне самосталне оружане саставе са самосталним командама.

Аутор није заборавио да истакне да су партијске војске у БиХ имале идеолошку суштину на бази партијских програма: СДС, СДА и ХДЗ. Српска војска је формирана као одбрамбена сила српског народа, као противтежа хрватским и Муслиманским паравојним снагама. Па пошто не може бити једна земља а два господара, долази до најкрвавијег оружаног сукоба у којем су највише страдали цивили на све три зараћене и подијелене стране у БиХ. У почетку су Муслиманска и хрватска страна јединствене у борби против Срба, а онда ратују међусобно.

"*Масовно стиранје сјановништва у Сарајеву*" обухвата пет страница (27.-32.) и пети је дио текста у којем је изнесено све оно што прати рат, а то је: прогон, убиства, глад, жеђ, страх, издаја, потказивање дојучерашњих пријатеља и све врсте невоља које човјек

може доживјети. Аутор овдје ништа не погађа, нити кога позива да му саопшти догађаје, већ на основу аутентичних докумената и личне спознаје аргументовано и истинито саопштава чињенице. Посебно је освјетљен терор и војски и појединаца по сарајевским логорима и снајперски рат по улицама, уз подршку руководства зараћених страна, што је изазвало својеврсну мржњу међу народима која се неће лако искоријенити.

Шести дио рукописа "*Међународноправни аспекти рата у БиХ*" изложен је од 32. до 40. стране. Генерал Миловановић у овом дијелу се позива на међународне и националне акте да би окарактерисао и одредио суштину и физиономију рата у БиХ, заустављајући се пред дилемом о дефиницији рата, а за рат српског народа се пита: је ли био буна, устанак, револуција? У цјелини, био је то локални, грађансковојерски, па кад се узме сукоб Муслимана, и братоубилачки. (Или је био сав братоубилачки?!) Кад је ријеч о примјени таквих норми, онда су по ауторовој констатацији гријешила руководства националних партија и оружаних снага. Ове норме нису поштовали ни међународни субјекти, а Европска унија се понијела као Вермахт према српском народу. Њезине државе су признале и тиме охрабриле бивше републике СФРЈ да се осамостале.

На крају, посљедњи дио текста "*Тероризам у БиХ у току и послије рата*" обухваћен је странама 40.-50., на којима генерал без дилеме истиче сва зла која терор чини зараћеним странама, с посебним освртом на цихад. У сваком случају, медији су били помагачи тероризма, а националне армије се обрукале због непримјењивања међународног права и међународног ратног права, не поштујући ни њихове елементарне одреднице о по-

нашању у рату. Подмуклим и прикривеним дејством психолошки рат је имао, по аутору, посебно мјесто.

Муслиманска страна је ангажовала међународне исламске терористе "божијег пута" који су се посебно истакли у својим вјештинама крвавог заната и занимања. Они су својим доласком донијели туђе доктрине и стратегије рата, мобилизацију снага, регрутовањем, опремањем војске карактеристичне за арапски џихад и усташке злочине.

У општем смислу, рад је освијетлио, између осталог, најдраматичнију битку за опстанак српског народа, којем је пријетило тотално уништење, јер поред домаћег непријатеља, на Србе се сручио и муслиманскохрватски савезник Запад са многобројном и најопремљенијом армијом свијета каква се не памти НАТО, уз сву пропаганду која је ишла до сатанизације српског народа. Углавном, генерал је јасно предочио зашто су Срби ратовали и шта су на крају добили, ко је коме и зашто рат наметнуо; прозвао је појединце и групе одговорне за геноцид, за рушење материјалних добара и злочиначко страдање народа, и у том смислу цитирао податке и доказе о свему шта се десило у БиХ. У свему, као доброг познаваоца војних вјештина и Женевске конвенције, правила ратовања, нису га поколебале неке настраности ни као часног официра, ни као патриоту, ни као хуманисту. Није заборавио ни чију улогу у стварању српске државе. Не спомиње неразјашњено, нешто што није било у домену његовог комадовања и командовања уопште. Аутор не пише са дистанце, па да му се не би могло вјеровати, нити на основу сумљивих докумената, већ на основу својих забиљешки, па се ово дјело може сврстати у својеврсну хронологију мемоарског казивања, која нема претензија да каже све. Уосталом, у новијој историји није се

нико усудио да изнесе свој став и своје виђење рата у БиХ, без ризика да се доведе у питање да ли су догађаји истинити или не. Датуми, сопствене забиљешке о рату, аутентичност, наредбе које је издавао, познавање опште ситуације, су му највјерније претпоставке за писање текста. Аутор, у том смислу, као члан најужег руководства Штаба ВРС, нема потребе да нагађа шта се збило, каква је улога свјетске историје и политике. Као велики познавалац ратних кретања Миловановић пише о фазама рата полазећи од суштинских покретача догађаја и почетка рата оивиченог у вријеме од више од 3.5 године.

Писац ових редова може изненадити читаоца ријечником на који се није навикао у домаћој историографији и политичком изражавању, појмовним апаратом и уопште категоријалним инструментаријем, иначе уобичејеним у војној литератури о рату, о друштвеним и геополитичким промјенама на овим просторима. У раду су уочава и термилошка неуједначеност, јер се радило о војним питањима која изискују војно представљање и категорије које то у раду нису. Међутим, аутор је сједињујући догађаје као својеврсне феномене успио својим језиком дати слику рата који не одударајући од начина казивања сличних догађаја. Наравно, нека испуштања су била нужна, али остаје и шира анализа. Зато је ово материјал за расправу, критику, и оперативну и упоредну историјску анализу, и како сам аутор истиче: све треба дати науци, да она изнесе свој суд и верификује догађаје у једном времену. Јер, у раду је сумиран огроман број података, хронолошки изложених, систематично постављених, и то уз свестраност дескрипције и анализе догађаја, одговара концепцији представљања једног рата о којем генерал пише а што наша историо-

графија неће моћи запоставити. Композиција је успјela, излагање је систематично. Сав овај рад надомјешта историјску синтезу која о овом рату недостаје.

Све примједбе које су дате у овој рецензији и усмене опаске не умањују вриједност рада, стога здушно препоручујем да се он штампа као хронолошка студија једног времена за потребе ђака, студената, историчара и свих оних који се интересују за минули рат. Посебно, као прегледно штиво, добро ће доћи историчарима, јер је иманентно изворној грађи за сагледање једног времена.

Мићо Ситојановић